

تحول افعال ناقل در متون روایی فارسی در اثر ترجمه

محبوبه نورا

چکیده

هدف از مقاله حاضر بررسی تأثیر ترجمه بر شیوه نقل قول در زبان فارسی است. فرض بر این است که افعال ناقل به جز «گفت» و قیودی که آنها را توصیف می‌کنند تحت تأثیر ترجمه در نوشته‌های تألیفی فارسی متنوع شده‌اند. برای اثبات این فرضیه، ابتدا سه اثر از میان تألیفات قدیم فارسی متعلق به دوره قبل از نهضت ترجمه و سه اثر از تألیفات جدید متعلق به دوره بعد از نهضت ترجمه را بررسی کردیم. نتایج حاصل دو نوع تحول در زبان فارسی را نشان داد: تنوع بیشتر افعال ناقل و تنوع بیشتر قیود. سپس سه اثر تألیفی انگلیسی را با ترجمه‌هایشان بررسی کردیم. نتایج حاصل نشان داد که تنوع افعال ناقل و قیودی که آنها را توصیف کرده در زبان انگلیسی نسبت به زبان فارسی بسیار بیشتر است و شیوه غالب مترجمان فارسی در ترجمه این افعال تحت‌اللفظی است.

مقدمه

در همه ادوار تاریخی، ترجمه مهم‌ترین وسیله ارتباطی بین جوامع بوده است؛ هیچ جامعه‌ای را نمی‌توان تصور کرد که در آن نوعی ترجمه صورت نگرفته باشد. علاوه بر این، نمی‌توان تصور کرد که ترجمه بر فرهنگ و بخصوص بر زبان مقصد اثر نگذاشته باشد. در تمامی مراحل ترجمه مترجم با زبان سروکار دارد؛ با واژگان، با نحو، با معنی. از آنجایی که هیچ دو زبانی تطابق کامل با یکدیگر ندارند و از امکانات و توانایی‌های یکسانی برای بیان مفاهیم برخوردار نیستند تغییرات زبانی در جریان ترجمه امری اجتناب‌ناپذیر است. هدف از این تحقیق بررسی یکی از این موارد تغییر یعنی تأثیر شیوه نقل قول در انگلیسی بر شیوه نقل قول در تألیفات فارسی است.

افعال ناقل در زبان انگلیسی و سابقه بحث

هر زبان سازوکار خاصی برای نقل قول دارد. در زبان انگلیسی، جمله‌ای که قولی را نقل می‌کند شامل نوعی فعل ناقل (reporting verb) است که گفتار و افکار گوینده (say, think)، یا نحوه گفتن (shriek, mutter)، یا نوع کنش گفتاری (promise, offer) و یا مرحله گفتار را (continue, begin) بیان می‌کند. در زبان انگلیسی فعل say بیشتر از هر فعل ناقل دیگر بکار می‌رود. این فعل و نیز فعل tell چنانکه گفته شد فقط بیانگر سخن یا قول گوینده است و هیچ اطلاعات دیگری به شنونده نمی‌دهد. سایر افعالی که به عنوان فعل ناقل بکار می‌روند علاوه بر معنی خاص خود تلویحاً معنی گفتن را هم بیان می‌کنند. برای مثال در جمله زیر:

He sighed: "I wish I was there."

در این مثال فعل ناقل sigh علاوه بر معنی اصلی خود که بیانگر حالت گوینده هنگام گفتن جمله است حسب قرارداد اهل زبان معنی گفتن را هم دارد. به دو ترجمه این جمله توجه کنید:

الف: آهی کشید و گفت: «کاش آنجا بودم.»

ب: آهی کشید: «کاش آنجا بودم.»

نقل قول هم در ادبیات داستانی به کار می‌رود هم در اخبار. عموماً افعال ناقل در زبان انگلیسی سه جایگاه آغازین (مثال A)، میانی (مثال B) و پایانی (مثال C) دارند؛ اما در ژانر ادبیات داستانی به نظر می‌رسد جایگاه میانی بسامد بیش‌تری دارد.

A: To the mother she said: "you should be happy, they bring luck to the household"

B: "You can ask me one or two of them to stay behind for a drink, if you like", Laura said, "if there's anyone possible".

C: "Are we to gather that Dreadnought is asking us all to do something dishonest?" Richard asked.

در ادبیات داستانی از نقل قول بیشتر استفاده می‌شود زیرا گفتگو بخش مهمی از این ژانر را تشکیل می‌دهد. علاوه بر این، در ادبیات داستانی افکار شخصیت‌ها نیز بیان می‌شود که برای بیان افکار از سازوکار نقل قول استفاده می‌شود. همچنین در ادبیات داستانی نیاز بیشتری وجود دارد که حالت و شرایط گفتن به صورت مشخص بیان شود (Biber, et al, 2000: 921-926). در مجموع زبان انگلیسی از افعال متنوع زیادی در نقل قول استفاده می‌کند و افزون بر این، از عبارتهای قیدی نیز برای تبیین جزئیات جملات و افکار گوینده بهره می‌برد:

A: "There's so much to living that I did not know before",
Jackie had told her happily.

B: "That's the whole trouble", said Gwen, laughing slightly.

افعال ناقل در زبان فارسی و سابقه بحث

در کتاب‌های قدیمی‌تر دستور زبان فارسی بحثی مستقل تحت عنوان نقل قول یافت نشد. شهرزاد ماهوتیان در کتاب *دستور زبان فارسی از دیدگاه رده‌شناسی* (۱۳۷۸) بین نقل قول مستقیم و نقل قول غیرمستقیم تمایز قائل می‌شود. در کتاب‌های جدید دستور زبان فارسی این تمایز بیان شده ولی تا جایی که ما می‌دانیم مطالعه‌ای توصیفی در این زمینه و نیز در زمینه تنوع افعال ناقل و قیودی که با این افعال به کار می‌روند صورت نگرفته است. با این وجود بدیهی است که نویسندگان قدیم فارسی تمایزی میان نقل مستقیم و غیرمستقیم اقوال قائل بوده‌اند. اما اینکه برای ایجاد چنین تمایزی از چه سازوکاری استفاده می‌کردند محتاج بررسی مبسوط است. همان‌طور که در کتاب ماهوتیان آمده است، نقل قول به صورت جمله و بلافاصله پس از بند پایه می‌آید:

بهر روز گفت سینما نمی‌رم (ص. ۱۹).

توی کتابم نوشت که هرگز فراموش نمی‌کنم (ص. ۱۹).

نقل قول غیرمستقیم را با متمم‌نمای «که» می‌آورند اما چون این متمم‌نما اختیاری است از نظر مستقیم یا غیرمستقیم بودن نقل قول ابهام بوجود می‌آید. مثلاً بدیهی است که جمله «گفت که نمی‌یاد.» نقل قول غیرمستقیم است، اما جمله «گفت فردا با هم می‌ریم به دیدنش» هم ممکن است عین جمله گوینده باشد هم ممکن است جمله گوینده را با تغییراتی بیان کرده باشد. در زیر یک نمونه واقعی از نثر سعدی نقل می‌شود.

از امام مرشد محمد بن محمد غزالی رحمت الله علیه پرسیدند که بدین پایگاه چه گونه رسیدی در علوم گفت بدانکه هر چه ندانستم از پرسیدن آن ننگ و عار نداشتم (سعدی، حکایت ۷۷، ص. ۵۶۸)

می‌دانیم که در کتب دستور قدیم به سازوکار تمایز میان نقل قول مستقیم و غیرمستقیم اشاره نشده ولی اجمالاً می‌دانیم که فعل «گفتن» را با بسامد بالا در نقل قول مستقیم و غیرمستقیم بکار می‌برده‌اند و از قیود مختلف برای توصیف فعل ناقل کمتر استفاده می‌شده است.

پژوهش در زمینه ترجمه افعال ناقل

تا آنجا که ما می‌دانیم در زمینه ترجمه افعال ناقل به فارسی فضل تقدم با آقای اردکانی است. ایشان در مقاله‌ای با عنوان «ترجمه افعال ناقل از انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی» (مختاری اردکانی، ۱۳۸۱) راه‌هایی برای ترجمه افعال ناقل از انگلیسی به فارسی پیشنهاد کرده و برای هر شیوه مثالی از ترجمه‌ای ذکر نموده است. در زبان انگلیسی دو پژوهش در این مورد انجام شده است. بیکر (۲۰۰۰) در مقاله «به سوی روش‌شناسی سبک مترجم ادبی» آثار دو مترجم بریتانیایی یعنی پیتر بوش و پیتر کلارک را با استفاده از پیکره زبانی متشکل از ترجمه‌های این دو مترجم بررسی می‌کند. در این پژوهش وی به توصیف فعل ناقل say در این دو پیکره می‌پردازد و بسامد استفاده هریک از دو مترجم از این فعل را ویژگی سبکی آنها می‌داند.

آیوا مالینوف در رساله کارشناسی خود تحت عنوان «سبک نویسنده در ترجمه رمان دند/ان‌های سفید نوشته زادیه اسمیت» (۲۰۱۰) به بررسی ویژگی‌های سبکی رمان

«دندان‌های سفید» و ترجمه آن به زبان چک پرداخته است. در این رساله، تمام موارد افعال ناقل در متن مبدأ و معادل‌های آن‌ها در متن مقصد جمع‌آوری شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که مترجم تا حد زیادی برخی از ویژگی‌های سبکی نویسنده یعنی استفاده از نقل قول مستقیم و پرهیز از کاربرد زیاد افعال ناقل را رعایت کرده است. مترجم در ترجمه نقل قول مستقیم و فعل say از افعال ناقل متنوعی استفاده می‌کند چرا که زبان چک گزینه‌های متنوعی از افعال ناقل برای ترجمه فعل say در اختیار مترجم قرار می‌دهد و ترجمه تحت‌اللفظی آن به لحاظ سبکی در این زبان قابل قبول نیست مگر آنکه به سبک خود نویسنده اشاره داشته باشد. در این پژوهش همچون پژوهش بیکر، افعال ناقل به عنوان ویژگی سبکی زبان مبدأ بررسی و شیوه ترجمه آنها نیز بخشی از سبک مترجم توصیف شد.

روش کار

این تحقیق به روش کتابخانه‌ای صورت گرفته است. برای انجام تحقیق پیکره‌ای از متون روایی انگلیسی و فارسی و نیز ترجمه‌های متون انگلیسی تشکیل شده است. از متون فارسی، شش اثر انتخاب شد، سه اثر متعلق به دوره قبل از نهضت ترجمه و سه اثر متعلق به دوره بعد از نهضت ترجمه که به ترتیب پیکره ۱ و ۲ نام گرفتند. پیکره ۱ شامل *امیر ارسلان نامدار*، *حسین کرد شبستری* و *قصه حمزه* است و پیکره ۲ شامل سه رمان *سوشون*، *بامداد خماری* و *تلخکام*. همچنین پیکره‌ای از متون تألیفی و روایی زبان انگلیسی و ترجمه‌هایشان با عنوان پیکره ۳ تهیه شد. این پیکره شامل سه رمان گتسی بزرگ، *گفتگو در کاتدرال* و *منسفلید پارک* است. از هر یک از کتب نامبرده شش فصل به صورت تصادفی بررسی و افعال بکار رفته برای نقل قول مستقیم با قیودی که آنها را توصیف کرده به صورت دستی استخراج و هر فعل ناقل به صورت جداگانه بر روی فیش نوشته شد؛ از آنجایی که هدف این تحقیق بررسی تنوع افعال ناقل و قیود بکاررفته با آنها می‌باشد، افعال در پیکره‌های ۱ و ۲ به دو دسته فعل *گفت* و افعال ناقل به جز *گفت* تقسیم شدند. در پیکره ۳ نیز افعال به دو دسته فعل say و افعال ناقل بجز say تقسیم شدند. سپس، این دو دسته بر اساس قید به دو گروه دیگر تقسیم شدند: افعال

گفت یا say که با قید به کار رفته‌اند و افعال به‌جز گفت یا say که با قید بکار رفته‌اند. آنگاه نتایج بدست آمده در مورد انواع فعل ناقل و قیود توصیف‌کننده آن‌ها بصورت جدول ارائه شد. در مرحله آخر به منظور بررسی تأثیر ترجمه از زبان انگلیسی بر شیوه نقل قول زبان فارسی شیوه‌های ترجمه افعال ناقل به فارسی در پیکره ۳ استخراج گردیدند.

نتایج تحقیق

جدول ۱- توزیع افعال ناقل و قیود بکار رفته در پیکره شماره ۱ (پیکره متون روایی متعلق به دوره قبل از نهضت ترجمه)

فراوانی		نوع فعل
بدون قید	با قید	
۹۳۹	۴۳	گفت
۴۴	-	پرسید
۱۹	۱	فرمود
۱	-	به عرض رساند
۹۴	-	عرض کرد
۲	-	نهی داد
۱	-	آواز برآورد
۱	-	همراه کرد
۲	-	صدا زد
۱	-	جار می‌زند
۱	-	نهی زد
۱	-	نعره برآورد
۱	-	صدا برآورد
۱	-	قسم یاد کرد
۳	-	فریاد برآورد

سؤال کرد	-	۲
فریاد برکشید	-	۱
خبر آوردند	-	۱
افزود	-	۱
جواب داد	-	۱
نعره زد	-	۱
نعره کشید	-	۹
فریاد زد	-	۱

جدول ۲- توزیع افعال ناقل و قیود بکاررفته با آنها در پیکره شماره ۲ (پیکره متون روایی متعلق به دوره بعد از نهضت ترجمه)

فراوانی		نوع فعل
بدون قید	با قید	
۹۳۲	۴۴۹	گفت
۳۱	۱۶	می خندد
۱	۴۳	نگاه می کند
۱	-	شوخی می کند
۱	-	غش غش می زند
۱	-	نفس را در سینه حبس می کند
۱۶	۷	داد می زند
۳	-	اشاره کرد
۱	-	کرکر می زند
۱	-	جواب می دهد
۴۰	۴	ادامه می دهد
۱	۲	تعریف می کند
-	۲	پوزخند می زند

۱	۱	آه می‌کشد
۱۵۴	۲۲	پرسید
۵	۲	لبخند زد
۱۵	-	نالید
۱۶	۱۰	افزود
۸	-	التماس کرد
۸	۲	صدا زد
۱۸	۱۰	فریاد زد
-	۳	دست تکان داد
۲	-	شنید
۲۰	۵	جواب داد
۳	-	تشر زد
۱	-	تصدیق کرد
۱	-	فرمود
۳	-	خواند
۱	-	نصیحت کرد
-	۲	گلایه کرد
۱	-	فکر کرد
۱	-	ترنم می‌کرد
۳	-	توضیح داد
۱	-	قسم و آیه آورد
۱	-	مقرر آمد
۱	-	شروع کرد
۵	-	تمام کرد
-	۱	دهن‌کجی کرد
۱	-	تته‌پته کرد

-	۱	سر تکان داد
-	۱	دفاع کرد
۱۷	۱	اندیشید
۱	-	تأیید کرد
۱	-	تأکید کرد
۲	-	دخالت کرد
۱	-	نجوی کرد
۱	-	گله کرد
۳	۱	فریاد زد
-	۳	بصرافت افتاد
-	۱	راهنمایی کرد
۲	-	فریاد کشید
۱	-	نهییب زد
۶	۲	دنبال کرد
۱	-	چانه زد
-	۱	طعنه زد
۱	-	به گریه افتاد
-	۱	زمزمه کرد
۱	-	پیغام فرستاد
۶	-	میان حرفش پرید
۱	-	برگشت
۱	-	اشکش سرازیر شد
-	۱	سر بلند کرد
-	۱	صدایش بلند شد
-	۱	رو به من کرد
۱	-	فرمان داد

۱	-	پیغام آورد
۷	-	قطع کرد
۱	-	چنگ زد
۱	۱	مکث کرد
۱	-	پیغام داد
۱	-	دلداری داد
-	۱	غرید
۳	-	ادا درآورد
۱	-	گریه کرد
۲	-	تعارف کرد
۳	-	صدا کرد
۱	-	بو کرد
۱	-	به یادش آمد
۲	۱	اضافه کرد
-	۱	غرغر کرد
۱	-	پافشاری کرد
۲	-	نعره زد
-	۱	سوال کرد
-	۳	غر می زد
۱	۱	تکمیل کرد
۳		پاسخ داد
۲	۵	داد کشید
۱	-	تقلید کرد
۱	-	زانو زد
-	۲	لبخند زد
۴	-	روی آورد

-	۲	نگریست
-	۳	دست تکان داد
-	۱	چرخید

جدول ۳- توزیع افعال ناقل و قیود بکاررفته با آنها در پیکره شماره ۳ (پیکره متون روایی انگلیسی)

نوع فعل	فراوانی	
	با قید	بدون قید
Say	236	544
Begin	2	5
Repeat	14	7
Address	-	-
Cry	19	29
Reply	9	5
Continue	3	9
Think	2	16
Add	9	6
Answer	10	5
Go on	3	3
Observe	1	2
Exclaim	6	5
Suggest	2	8
Pass across	-	1
Return	-	1
Ask	25	64
Cry out	1	-
Tell	3	4
Pursue	-	1
Turn around	2	-
Remark	5	6
Complain	3	7
Retort	-	1
Demand	9	14
Object	3	3

Yawn	2	-
Insist	7	15
Confess	-	1
Break out	4	-
Whisper	14	20
Wink	-	1
Inquire	7	12
Hesitate	1	4
Laugh	6	33
Explain	4	9
Confirm	-	1
Call	1	2
Advise	-	1
Corroborate	1	-
Agree	1	3
Protest	-	1
Smile	3	11
Enjoin	1	-
Hiss	-	1
Exclaim	4	4
Urge	1	4
Remind	-	1
Conclude	1	-
Snap	1	2
Roar	2	1
Respond	1	-
Argue	1	-
Assure	1	-
Invent	1	-
Declare	1	-
Resume	-	1
Shout	-	7
Interpose	1	-
Announce	1	-
Assert	-	1
Command	3	2

Interrupt	3	1
Sob	2	1
Correct	2	1
Mutter	5	1
Warn	-	2
Fumble	-	1
Explode	1	1
Wince	-	1
Whimper	-	1
Admit	2	2
Nod	3	2
Sing	-	1
Murmur	10	15
Order	2	3
Deny	-	1
Point	1	-
Nudge	-	1
Grunt	5	3
Read	-	1
Grumble	1	4
Sigh	1	2
Bow	-	1
Babble	4	7
Recite	7	3
Scold	1	1
Joke	2	2
Pat	1	-
Shrill	2	-
Blink	-	1
Breath	1	-
Rasp	1	-
Reflect	1	-
Mumble	-	1
Stammer	-	2
Concentrate	1	-
Append	-	1

Remember	-	1
Offer	-	1
Croon	1	-
Break in	1	-
Beg	-	2
Stare	1	-
Snort	1	1
Gasp	-	1
Indicate	-	1
Dismiss	-	1
Venture	-	1
Counter	-	1
Mumble	-	1
Affirm	1	-
Frown	-	1
Consider	-	1
Look	1	1
Chuckle	-	1
Choke	1	-
Burst out	1	-
Peep	1	-
Start	-	2
Pant	-	1
Thunder	1	-
State	-	1
Whine	-	1
Moan	-	4
Cut	1	-
Belch	1	-
Give	2	-
Open	1	-
Encourage	1	-
Bellow	-	1

جدول ۴- تنوع افعال ناقل در پیکره‌های ۱، ۲ و ۳

انواع فعل ناقل به جز گفت و say	نوع پیکره
۲۲	پیکره ۱
۹۳	پیکره ۲
۱۳۰	پیکره ۳

همان‌طور که قبلاً گفته شد هدف از مقاله حاضر بررسی تأثیر ترجمه بر شیوه نقل قول در زبان فارسی است. از این رو شیوه‌های ترجمه افعال ناقل به فارسی در پیکره ۳ بررسی و استخراج شد؛ مترجمان در این پیکره از شش شیوه استفاده کرده بودند. شیوه غالب شیوه تحت‌اللفظی بود. نمونه‌هایی از این شیوه‌ها در زیر آمده است:

شیوه تحت‌اللفظی:

"You're crazy!" he **exploded** (The Great Gatsby: 84).

بعد ترکیب: «دیوونه شدی بابا!» (گتسبی بزرگ: ۱۶۸).

"Who are you, anyhow?" **broke out** Tom (Great Gatsby: 85).

تام دوباره شروع کرد: «اصلاً شما کی هستین؟...» (گتسبی بزرگ: ۱۷۱).

"What killer?" **Becerrita insisted** (Conversation in Cathedral: 352).

بسریتا تأکید کرد: «قاتل کی بود؟ ...» (گفتگو در کاتدرال: ۴۱۷)

"I don't know what good it does me, because every week I'm in debt up to here," **Becerrita grunted**, immediately (Conversation in Cathedral: 337).

بسریتا، بی‌فروتنی، **غرید**: «خودم که نمی‌دانم چه فایده‌ای برایم داشته، ...» (گفتگو در کاتدرال: ۳۹۹)

"Will he not feel this?" thought Fanny (Mansfield Park: 612).

فانی فکر کرد: «نمی فهمد؟... (منسفلید پارک: ۲۶۱).

ترجمه به «گفت + قید»:

"And then Bermudez abandoned her and left the country..." Paqueta **snorted** (Conversation in The Cathedral: 341).

پاکتا خرخرکنان گفت: «بعد برمودس ولش کرد و از مملکت رفت ...» (گفتگو در کاتدرال: ۴۰۴).

ترجمه به «گفت»:

"This Mr Gatsby you spoke of is my neighbor," I **began** (The Great Gatsby: 12).

گفتم: «این آقای گتسبی که شما صحبتش ...» (گتسبی بزرگ: ۳۴).

ترجمه به فعل ناقل دیگر:

'Yes', **admitted** the child calmly (The Great Gatsby: 74).

بچه آرام جواب داد: «آره خاله جوردن ...» (گتسبی بزرگ: ۱۵۲).

حذف فعل ناقل:

"Ten o'clock", she **remarked**, apparently finding the time on the ceiling (The Great Gatsby: 144).

«ساعت دهه.» و ظاهراً برای میسر بیکر صفحه ساعتی که وقت را نشان می‌داد و در سقف قرار داشت. (گتسبی بزرگ: ۳۴۸).

ترجمه وجهی از معنای فعل ناقل به قید یا جمله:

“They're such beautiful shirts”, she **sobbed**, her voice muffled in the thick folds (Conversation in The Cathedral: 59).

«چه پیراهن‌های قشنگی‌ین!» هق هق گریه او لابلای ده‌ها لا پارچه خفه می‌شد (گفتگو در کاتدرال: ۱۲۴).

بحث و بررسی

همان‌طور که در جدول‌های ۱ و ۲ مشاهده می‌شود، شیوه نقل‌قول در دو پیکره ۱ و ۲ متفاوت است؛ در پیکره ۱ به جز فعل **گفت** فقط ۲۲ نوع فعل ناقل دیگر و البته با بسامد کم دیده می‌شود. اما در پیکره ۲ به جز فعل **گفت** از ۹۳ نوع فعل ناقل دیگر آن هم با بسامد بیشتر استفاده شده است. علاوه بر این، بسامد قیود توصیف‌کننده افعال ناقل در پیکره ۲ نسبت به پیکره ۱ بیشتر است. طبق جدول ۳ در پیکره متون انگلیسی (پیکره ۳) به جز فعل **say** ۱۳۰ نوع فعل ناقل دیگر وجود دارد که با قیود مختلف توصیف شده‌اند. در مورد شیوه ترجمه افعال ناقل نیز دیدیم که شیوه ۱ یعنی شیوه تحت‌اللفظی رایج‌ترین شیوه ترجمه بوده است.

در این پژوهش که دوره معاصر یعنی از آغاز عصر مشروطه تا به امروز را در بر می‌گیرد عصر مشروطه نقطه عطفی در شیوه روایت و سازوکارهای آن به حساب می‌آید. سه داستانی که پیکره تألیف ات قدیم فارسی را تشکیل می‌دهند (*امیر/ارسلان نامدار*، حسین کرد شبستری و قصه حمزه) نمونه‌هایی از متون روایی سنتی هستند. در دوره پس از ترجمه روایت هم از حیث ژانر و هم از حیث سازوکار نقل‌قول و دیگر سازوکارهای روایی از متون غربی تأثیر پذیرفته‌اند.

مهم‌ترین عاملی که باعث به عاریت گرفتن سازوکار نقل‌قول از زبان‌های خارجی شده ضرورت بوده است. گاهی دو زبان در عرصه ترجمه دو سازوکار متفاوت دارند که کارکرد یکسانی دارند. بدیهی است می‌توان این دو سازوکار را معادل هم دانست هرچند که از نظر صوری با هم شبیه نباشند. آنچه مهم است کارکرد آن‌هاست. اما گاه یک زبان فاقد سازوکاری است که در زبان دیگر وجود دارد و لذا نمی‌تواند کارکردی را

که در متن اصلی است منتقل کند. در این موارد یکی از راه‌ها به عاریت گرفتن سازوکار زبانی از زبان بیگانه است و این همان کاری است که ما در مورد سازوکار نقل قول کردیم.

بخش زیادی از متون روایی را گفتگو تشکیل می‌دهد. با توجه به اینکه در دوره آغاز ترجمه سازوکار نقل قول در زبان فارسی و زبان‌های غربی یکسان نبوده است مترجم برای ترجمه گفتگوها دو راه پیش روی خود می‌دیده: یا آن‌ها را چنانکه هستند ترجمه کند، یا آن‌ها را مطابق با عرف زبان فارسی ترجمه کند. اگر مترجم می‌خواست به راه سنت برود باید از سنت روایی قبل از عصر ترجمه یعنی مثلاً از شیوه نقل قول در امیرارسلان استفاده می‌کرد. اما سازوکار نقل قول در رمان یک سازوکار صرفاً زبانی نیست. نقل قول مستقیم و غیرمستقیم هرکدام کارکرد معینی دارند و تمایز میان آن دو به خصوص در رمان اهمیت خاصی پیدا می‌کند. نویسندگان رمان هم از این کارکرد آگاهند و از این دو شیوه به تناسب احساسی که می‌خواهند منتقل کنند شیوه مناسب را انتخاب می‌کنند. برای مثال، حرفی که قهرمان داستان عیناً به زبان می‌آورد از حرفی که غیرمستقیم و از زبان توصیفی نویسنده بیان می‌شود به مراتب مؤثرتر است.

به جز ضرورت روایت، احتمالاً دلیل دیگری هم وجود داشته که مترجمان از سازوکار نقل قول زبان‌های خارجی استفاده کردند و آن اهمیتی بوده که مترجمان برای متن اصلی قائل بودند. اگر مساله دیدگاه مترجم نسبت به متن اصلی را در چارچوب تاریخی آن بررسی کنیم متوجه می‌شویم که این دیدگاه از اهمیت و ضرورت ترجمه برای مردم آن عصر نشأت می‌گیرد. متن اصلی قداست ندارد اما از آنجا که متن اصلی وسیله دستیابی به ترقی و پیشرفت است و از جهانی برتر می‌آید خود به خود نوعی قداست پیدا می‌کند. مترجم در برابر متن اصلی خود را آزاد نمی‌بیند که آن را به دلخواه ترجمه کند. البته چنانکه خزاعی فر (در دست تألیف) نشان می‌دهد، شیوه ترجمه روایت از عصر مشروطه تاکنون یکدست نبوده و دوره‌های متفاوتی را طی کرده است، اما در نهایت حرکت مترجمان حرکت به سوی متن اصلی بوده است. در این حرکت زبان فارسی نه تنها ژانرهای روایی بلکه سازوکارهای زبانی روایی را نیز به عاریت گرفته است. نقل قول یکی از مهم‌ترین سازوکارهای زبانی روایت است که امروزه تقریباً به

صورت کامل به عاریت گرفته شده و نه تنها در متون ترجمه که در متون تألیفی نیز به کار می‌رود.

انتقال کامل سازوکار نقل قول به ترجمه گاه در ترجمه‌های تحت‌اللفظی مترجمان خام‌دست دیده می‌شود. اما سه مترجمی که برای این پژوهش انتخاب شدند در عرف ترجمه ادبی در ایران مترجمان توانایی به حساب می‌آیند. آنان سازوکار نقل قول در زبان انگلیسی را کاملاً آگاهانه به متن ترجمه‌هایشان انتقال داده‌اند. امامی مترجم را امین می‌خواند و می‌خواهد که او تا حد امکان به متن اصلی نزدیک شود تا بتواند روح متن را به فارسی منتقل کند. عبدالله کوثری دلیل روی آوردن خود به ترجمه از ادبیات آمریکای لاتین را عواملی چند می‌داند که یکی از آنها زبان غنی و شاعرانه آن‌هاست (کوثری، ۱۳۷۰: ۱۹)؛ کوثری ترجمه را عامل مهمی در تکامل و غنی کردن زبان فارسی می‌داند (همان: ۱۶). کوثری در ترجمه *گفتگو در کاتدرال* رعایت سبک نویسنده در نقل قول را بر خود فرض دانسته است (همان: ۲۲). از جمله به تبعیت از زبان انگلیسی به فعلی مانند «غریدن» یک وجه معنایی افزوده و آن را به معنی «غرید و گفت» یا «با عصبانیت گفت» بکار برده است. رضا رضایی، مترجم *منسفیلد پارک*، نیز همچون دو مترجم دیگر لفظ‌گراست؛ وی نیز همچون دو مترجم دیگر به سبک نویسنده اولویت می‌دهد و معتقد است مترجم باید متنی را ارائه کند که در زبان فارسی خواننده را به روح اثر نزدیک کند (رضایی، ۱۳۸۶: ۴۹) در این باره می‌گوید: «وقتی خود نویسنده در لحن شخصیت‌ها و طرز بیان آن‌ها تفاوت ایجاد می‌کند، من مترجم هم باید این تفاوت را در متن فارسی وارد کنم» (همان: ۵۷).

کتابنامه

آستین، جین، (چاپ اول ۱۳۸۶)، *منسفیلد پارک*، ترجمه رضا رضایی، نشر نی: تهران.
بارگاس یوسا، ماریو، (چاپ دوم ۱۳۸۷)، *گفتگو در کاتدرال*، ترجمه عبدالله کوثری، نشر لوح فکر: تهران

حاج سید جوادی، فتانه، (۱۳۷۴)، *بامداد خمار*، البرز: تهران
حصوری، علی، (۱۳۴۴)، حسین کرد شبستری، کتابخانه طهوری زبان و فرهنگ ایران: تهران

- دانشور، سیمین، (چاپ دهم ۱۳۶۰)، سووشون، شرکت سهامی انتشارات خوارزمی: تهران.
- رضایی، رضا، (۱۳۸۶)، «در جستجوی روح سیال اثر، گفتگو با رضا رضایی درباره ترجمه رمان‌های جین آستین»، مترجم، ۴۶، ۴۴-۶۳.
- سعدی شیرازی، شیخ مصلح الدین، (۱۳۶۴)، گلستان، ترجمه میجرآر، پی، اندرسون، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان: اسلام آباد.
- شعار، جعفر، (۱۳۴۷)، قصه حمزه، جلد اول: دانشگاه تهران: تهران.
- فصیح، اسماعیل، (۱۳۸۶)، تلخ کام، نشر آسیم: تهران.
- فیتس‌جرالد، اسکات، (چاپ پنجم ۱۳۸۲)، گتسی بزرگ، ترجمه کریم امامی، انتشارات نیلوفر: تهران.
- کوثری، عبدالله، (۱۳۷۰)، «مصاحبه با عبدالله کوثری درباره آئورا و گفتگو در کاتدرال»، مترجم، ۲، ۱۴-۲۸.
- ماهوتیان، شهرزاد، (۱۳۸۷)، دستور زبان فارسی از دیدگاه رده‌شناسی، ترجمه مهدی سمائی، نشر مرکز: تهران.
- مختاری اردکانی، محمدعلی، (۱۳۸۱)، «ترجمه افعال ناقل از انگلیسی به فارسی و از فارسی به انگلیسی»، مترجم، ۳۷، ۵۱-۵۶.
- نقیب‌الممالک شیرازی، میرزا محمد علی، (چاپ اول ۱۳۷۹)، کتاب مستطاب امیرارسلان نامدار، منوچهر کریم زاده، انتشارات طرح نو: تهران.

- Austen, J.(2004). *The complete novels of Jane Austen*. Great Britain: Wordsworth Editions.
- Baker, M. (2000). "Towards a Methodology for Investigating the Style of a Literary Translator." *Target*, 12(2): 241-266.
- Biber, D.et al.(2000). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. (3rd ed). London: Longman.
- FitzGerald, F.S. (1993). *The Great Gatsby*. Great Britain: Wordsworth Classics.
- Liosa, MV. (1936). *Conversation in The Cathedral translated by Greogory Rabassa*. New York: Harper and Row.
- Malinová, I. (2010). Authorial Style in Translation: *White Teeth* by Zadie Smith, Master's Diploma Thesis. Masaryk University.